

RAMUNĖ VASKELAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

ĮVARDŽIUOTINIAI DALYVIAI SU PRIKLAUSOMAIS ŽODŽIAIS: KODIFIKUOTOJI NORMA IR JOS NEAIŠKUMAI

ESMINIAI ŽODŽIAI: įvardžiuotinė forma, įvardžiuotinis dalyvis, įvardžiuotinis būdvardis, priklausomi žodžiai, pažymimasis žodis, pažymynys, daiktavardis.

ANOTACIJA

Straipsnyje nagrinėjamas aptariant įvardžiuotines formas nurodomas ypatumas – kad dalyvio įvardžiuotinė forma nevertotina, jei dalyvis turi priklausomų žodžių, kuriais laikomi valdymo ir šliejimo ryšiu su dalyviu susiję žodžiai. Autorė atskleidžia nevienodą šio norminamojo pobūdžio darbuose formuluojamo kriterijaus aprėptį ir svarsto du pagrindinius jo formulavimo iškeliamus klausimus: dalyvio ir būdvardžio įvardžiuotinės formos vartojimo analogijos klausimą; neaiškumus, susijusius su dalyvio vartojimu daiktavardžio pozicijoje. Aiškinantis, kiek šis kriterijus vienodai taikytinas būdvardžiams ir dalyviams, pasitelkiami ne tik norminamojo, bet ir tiriamojo pobūdžio darbai, taip pat sintaksės aprašai.

ĮVADAS

Žodžių junginių, kuriuos sudaro priklausomų žodžių turintis įvardžiuotinis dalyvis (toliau – ĮD), lietuvių kalboje vartojama, ir tai parodytų plačiosios vartosenos vaizdą perteikiantis internetas. Jo paieškos sistema *Google* tokių junginių pateiktų įrašius kone kiekvieną ĮD, pvz.: *Kokių priemonių gali imtis rašantieji apie scenos menus šiais inovacijų ir socialinių medijų dominuojamais laikais? Vienas iš išskirtinių XX amžiaus stebuklo – radijo bruožų yra kalbančiųjų prie mikrofono balsai; Vidutinio amžiaus moteris – statistinis vartojimo paskolą imančiojo portretas; Norinčiosios atlikti šią procedūrą nemokamai turi gauti nukreipimą iš teisėsaugos pareigūnų.* Tačiau *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, labiau orientuotas ne į kalbos vartoseną apskritai, o į bendrinės kalbos vartoseną, atskleistų, kad ĮD valdomų ar prišlijusių žodžių turi nedažnai. Štai dalyvis *rašantieji* tekstyno negrožinės literatūros šaltiniuose, kuriuos sudaro 19 322 341 žodis, jų turi tik šešiais atvejais, *kalbantysis* – trimis, *imantysis* – dviem, o daug net ir iš tranzityvinių veiksmažodžių padarytų dalyvių (*duodantysis*

ar *duodantieji, matantysis ar matantieji, nugalintysis ar nugalintieji* ir kt.) – nė karto¹. Kad bendrinėje kalboje tokie atvejai nedažni, patvirtintų ir naujausi, į tekstyną nepatekę šaltiniai.

Atsitiktiniu būdu pasirinkus dešimt pastaruojų dešimtmečiu išleistų negrožinės literatūros knygų, ĮD su priklausomais žodžiais rasta keturiose², trijose tokių atvejų nerasta³, trijose rasta tik po du⁴. Žinoma, priklausomais žodžiais išplėstų ĮD vartojimas gali būti nebūdingas knygos autoriaus ar vertėjo kalbai, tačiau visiškas tokių atvejų nepasitaikymas gerokos apimties leidinyje gali rodyti ir tai, kad jų vengia norminamaisiais leidiniais besivadovaujantys knygų kalbos redaktoriai.

Ir išties kai kuriuose norminamojo pobūdžio ar normos sklaidos darbuose ĮD su priklausomais žodžiais nurodomi kaip nevertotini. Gramatikose kaip nevertotini tiesiogiai įvardijami tik tokiais žodžiais išplėsti įvardžiuotiniai būdvardžiai, tačiau jose taikomas įvardžiuotinių formų aprašymo modelis leidžia kelti prielaidą, kad analogija gali būti taikoma ir dalyviams. Žodžių junginių aprašuose ĮD junginių neaprašoma, morfologinės sandaros aprašuose jie juolab neaptariami, o taisyrai rodo, kad priklausomų žodžių turintys ĮD neretai atsiduria tarp taisyrių atvejų, nors taisyrių kriterijus ir formuluojamas kitoks. Visa tai vartosenai gali kelti gerokų neaiškumų ar net ją riboti.

Žinoma, nustatyti, ar kodifikuotosiomis normomis vartoseną išties ribojama, būtų galima tik ją ir normas nuodugniai ištyrus ir palyginus. Tačiau šiame straipsnyje keliamas ne toks tikslas. Vartoseną ir normas laikant lygiaverčiais tiriamaisiais objektais, jame susitelkiama tik į normas. Tiksliau, siekiama išnagrinėti norminamuosiuose ir norminamojo pobūdžio darbuose kodifikuojamą ĮD vartojimo su priklausomais žodžiais normą ir ją kodifikuojant kylančius neaiškumus, o ir užčiuopti gilesnes neaiškumų priežastis. Toks straipsnis turėtų būti aktualus kodifikacijos požiūriu, tačiau tikimasi, kad jis gali būti pravartus ir kalbos vartotojams, norminamuosiuose darbuose ieškantiems atsakymo, ar dalyvio įvardžiuotinė forma galima, jei dalyvis yra prisijungęs valdomų arba šliejamų žodžių.

¹ *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynu* (<http://tekstynas.vdu.lt>) naudotasi 2019 m. spalio 25 d.

² J. Grigas. *Pažinimo keliais: prieš laikrodžio rodyklę pažvelgus*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013; V. Žutautas. *Rojaus žemėje beieškant. Kelionių reportažai*, Kaunas: UAB „Kriminalistika“, 2011; J. Grudzinskas. *Prarasto rojaus beieškant*, Vilnius: Saulelė, 2015; E. Kuckailis. *Tylūs žingsniai per samaną*, Kaunas: Vox Altera, 2016.

³ D. Paluckas, J. G. Siaurukas. *Socialdemokratija be socializmo*, Klaipėda: Eglė, 2014; P. Pomerantsev. *Niekas nėra tiesa ir viskas yra įmanoma: nuotykiškai naujojoje Rusijoje*, Vilnius: Sofoklis, 2015; V. Šmigelskas. *Kur skraido liūdesio lėktuvai*, Vilnius: Versus aureus, 2016.

⁴ A. Užkalnis. *Prijaukintoji Anglija*, Vilnius: Baltos lankos, 2010; *Tibetas: tolimas ir artimas, Laisvės byla*, Vilnius: VŠĮ „Aštuntoji diena“, 2018; B. Tiknevičiūtė. *Tėvas Stanislovas – mažutėlių tarnas*. Penktoji laida, Kaunas, 2016.

Straipsnio struktūra gana paprasta. Pirmame skyriuje nagrinėjamas norminamasis kriterijus, vienaip ar kitaip numatantis dalyvio įvardžiuotinės formos nevartojamą jam esant išplėstam priklausomais žodžiais, o tolesniuose dviejuose skyriuose – kriterijaus formulavimo iškeliami neaiškumai: dalyvio ir būdvardžio įvardžiuotinės formos vartojimo analogijos klausimas (2 skyrius) ir su daiktavardžio pozicijoje vartojamu ĮD susiję neaiškumai (3 skyrius). Aiškinantis šiuos klausimus, pasitelkiami ne tik norminamojo pobūdžio darbai, bet ir morfologiniai įvardžiuotinių formų tyrimai, o ketvirtajame skyriuje ši analizė papildoma dar ir sintaksinės ĮD vartojimo su priklausomais žodžiais traktuotės analize. Taip turėtų išryškėti tiek kodifikacijai kylančios problemos, tiek ir tai, ar visi ĮD vartojimo su priklausomais žodžiais atvejai vertintini vienodai.

Nors norminamasis kriterijus, kaip bus matyti iš pirmo skyriaus, skirtinguose šaltiniuose formuluojamas nevienodai, jei jis formuluojamas kaip įvardžiuotinio žodžio nevartojimas su priklausomais žodžiais, žodžių junginiu *priklausomi žodžiai* žymimi tik valdomi ir šliejimo būdu su įvardžiuotiniu žodžiu susiję žodžiai, ir tuo šio junginio reikšmė skiriasi nuo aprašant žodžių junginius vartojamo termino *priklausomieji dėmenys* (pastarasis apimtų ir derinimo ryšiu su pagrindiniu dėmeniu siejamus žodžius). Tokia reikšmė junginys *priklausomi žodžiai* bus vartojamas ir šiame straipsnyje, toliau jis bus žymimas santrumpa PŽ.

1. NORMINAMOJO KRITERIJAUŠ FORMULUOTĖ

PŽ kaip dalyvio įvardžiuotinės formos nevartojimo kriterijus nurodomas keliuose darbuose, o viename iš jų įvardijamas ir jo šaltinis.

1990 m. išleistoje Arnoldo Piročkino *Administracinės kalbos kultūroje* teigiama: „Jei būdvardis ar dalyvis turi valdomų arba prišlietų žodžių (daiktavardžių, įvardžių, prieveiksmių), tai tada netinka vartoti įvardžiuotinės formos, pvz.: *didžiai gerbiamasis (=didžiai gerbiamas) pilietis* (arba tiesiog: *gerbiamasis pilietis*)“ (Piročkinas 1990: 87). Iliustruojant šį teiginį pavyzdžiais, pateikiama ir grupė Jono Jablonskio taisytų sakinių, tokių kaip *Žemė nelaiiko ilgai gautosios (=gautos) iš saulės šilumos, Vyskupais buvo skiriami žmonės, kuo nors sugebėjusieji (=sugebėję) įtikti karaliui, Traukinys, pasiūstasis (=pasiūstas) apsaugot geležinkelių punkto, greit buvo sustabdytas* (Piročkinas 1990: 87), o tai leistų daryti prielaidą, kad norminamojo kriterijaus formuluotė gali būti J. Jablonskio taisymų tąsa.

Kad taip yra iš tikrųjų, atskleidžia ankstesnis to paties autoriaus darbas – 1986 m. išėję *Jono Jablonskio kalbos taisymai*. Juose minima viena J. Jablonskio parengta vertimo recenzija,

kurioje recenzentas, ištaisęs devynis netaisyklingai pavartotus dalyvius, teigęs: „Čia visur reikalingi neįvardžiuotiniai dalyviai: prie jų yra vadinamųjų papildinių, aplinkybės žodžių, pareinančių nuo jų pačių... Kam čia pavartotas įvardžiuotinis dalyvis (būdvardis)?“ (Piročkinas 1986: 141–142). Pateikiama ir J. Jablonskio taisyčių sakinių, tik jie imti ne iš minimosios recenzijos, o iš kitų šio kalbininko darbų, pvz.: *aukoti ... turi daugiau turintieji* = *kurie daugiau turi*; *Traukinys, pasiūstasis (=pasiūstas) apsaugot ... gelžkelių punktą (=punkto), greit buvo sustabdytas*; *Žemė nelaiko ilgai gautosios (=gautos) iš saulės šilimos* [=šilumos – A. P]; (*Vyskupais buvo skiriami*) *žmonės, kuo nors sugebėjusieji (=sugebėję kuo nors) įtikti karaliui; (Jie) buvo didesnieji žemės valdytojai, galintieji pastatyti daugiau kariuomenės = (Jie) buvo didesnieji savižemiai (žemininkai, dvarininkai), galį (kurie galėjo) pristatyti daugiau kariuomenės; Iš jų gimė šiandieną vartojamosios (=vartojamosios, šiandieną vartojamos, vartojamosios šių dienų) tų linksnių išvaizdos; Pažyminiai esti derinamieji ir nederinamieji su pažymimuoju žodžiu = Pažyminiai esti (yra) derinami arba nederinami su pažymimuoju žodžiu*. Kaip matyti, keli iš šių sakinių vėliau perkeliama į *Administracinės kalbos kultūrą*. Aptardamas J. Jablonskio taisyčius dalyvius, A. Piročkinas kartu atkreipia dėmesį į tai, kad vienu taisyčiu kalbininkas paties suformuluotai taisyklei prieštaravęs, ir taip nurodo, kad taisyklė yra suformuluota J. Jablonskio.

Aptariamoji taisyklė formuluojama 1922 m. *Lietuvių kalbos gramatikoje*, pasakius, kad įvardžiuotiniais būdvardžiais negalima pasakyti daiktų „ypatumo“ lyginamai, t. y. jie nevartojami su *taip* ir *labai*, pavyzdžiui, *labai gerasis, taip gerasis, taip šventasis, labai (visai) raudonieji dobilai, taip vadinamasis šeimininkas; daiktai, taip brangiai mokamieji, tur būt geri* (RR 1957: 415). Atkreipus dėmesį į tokią kalbos ypatybę, toliau teigiama, kad įvardžiuotiniai būdvardžiai „apskritai imant, neturi su savim nei aplinkybinių žodžių nei papildinių tam rūšies reikalui, kuriam jie vartojami“, ir šiai formuluotei iliustruoti pateikiama beveik tik dalyvių pavyzdžių⁵, rodančių, kad eidamas su PŽ dalyvis vartojamas tik paprastąja forma. Dalyvių pateikiama ne tik su lyginimą reiškiančiais prievėksmiais (*Žmonės, taip sunkiai dirbę, turi pasilsėti*), bet ir su kitokiais žodžiais (*Žmogus, visą dieną dirbęs, vakare gali atsilsėti; Kam keliesi į trobą, dabar nė pelių nebegyvenamą?*), o labiausiai pavyzdžius sieja tai, kad, išskyrus du sakinius (*Vyrai, pardavę rugius, važiavo namo; Vasarą nedirbę, žiemą kuo misit?*), jie sudaro po pažymimojo žodžio vartojamus išskirtinius pažyminius (RR 1957: 414–416). Tačiau, taisyklę formuluojant ir dar kartą, kaip kriterijus minima ne tokia pozicija, o tam tikri nuo dalyvio priklausantys žodžiai: „Įvardžiuotiniai būdvardžiai negali turėti kalboje savo (ir sakinio) reikalui papildinių arba

⁵ Būdvardžio čia pateikiamas tik vienas pavyzdys: *Tuos daiktus turime skirti nuo kitų panašių į juos daiktų* (RR 1957: 415).

aplinkybės žodžių“ (RR 1957: 415). Nors 1922 m. išleistoje J. Jablonskio gramatikoje daugiausia pateikiama tik postpozicinių pažyminių pavyzdžių, vis dėlto iš minėtosios recenzijos matyti, kad vienoda klaida kalbininkas laikė ir prepoziciniais pažyminiais einančių dalyvių įvardžiuotinę formą (*Čia pat ir laukiantieji savo laimės kandidatai*), o kartu ir daiktavardžio pozicijoje vartojamų dalyvių įvardžiuotinę formą, pvz.: *Norinčiųjų būti konsuliais pasirodydavo nedaug; Patarnaus žmogui ir išbrauks jį iš mokančiųjų duoklę sąrašo; Toliauėjo bičiuliai ir priskirtieji prie prėtoriaus...* (RR 1959: 265).

A. Piročkinas J. Jablonskio suformuluotą taisyklę imasi svarstyti, t. y. iškelia klausimą, kodėl kartu su įvardžiuotine forma negali būti vartojamas papildinys ar aplinkybė (Piročkinas 1986: 142–143). Klausimą apibūdinęs kaip „iš visų įvardžiuotinių ir neįvardžiuotinių formų taisyčių didžiausią problemą“, jis pirmiausia pasitelkia paaiškinimą iš Adelės Valeckienės straipsnio: „daiktavardis, stovėdamas prie būdvardžio, paaiškina, išplečia būdvardžio reikšmę ir atitraukia jį nuo pažymimojo žodžio“ (Valeckienė 1957: 220). Tame straipsnyje autorė yra išnaginėjusi tik įvardžiuotinių būdvardžių vartoseną, taigi, remiantis jame padaryta išvada, taikoma būdvardžio ir dalyvio įvardžiuotinės formos vartojimo analogija. Kad ji taikoma, aiškėja ir iš paties A. Piročkino mėginimo paaiškinti J. Jablonskio suformuluotą taisyklę: ĮD, kaip ir įvardžiuotinis būdvardis, pasakęs žymėtą daikto ypatybę, prie jo vartojamas papildinys ar aplinkybė irgi nurodą ypatybę, bet kalba žymėti reiškinį du kartus vengianti, todėl ir vartojama neįvardžiuotinė dalyvio forma (Piročkinas 1986: 143).

Tačiau tokią analogiją taikė ir J. Jablonskis. Nors minėta taisyklė formuluojama gramatikos skyriuje, pavadintame *Įvardžiuotiniai būdvardžiai*, jo pradžioje nurodoma, kad vartojant terminą *įvardžiuotiniai būdvardžiai*, šiame skyriuje bus turimos galvoje ir kitos įvardžiuotines formas galinčios turėti kalbos dalys, įskaitant ir dalyvius: „Kalbėdami apie įvardžiuotinius būdvardžius, turėsime čia visur galvoje ir kitus įvardžiuotinius žodžius (dalyvius, kelintinius skaitvardžius ir tam tikrus įvardžius)“ (RR 1957: 414). Vadinasi, ir taisyklė, formuluojama kaip būdvardžio įvardžiuotinės formos neavartojimas su „papildiniais ar aplinkybės žodžiais“, vienodai taikoma ir dalyviams. Jau ir 1901 m. gramatikoje, aptariant įvardžiuotinius būdvardžius, kartu minėti ir dalyviai: „Šitą dvilypuotųjų būdvardžių prasmę gali, žinoma, įgyti ir dvilypuotieji veiksmažodžiai (participia), t. y. būdvardžiai, padaryti iš veiksmažodžių arba veiksminkų“ (RR 1957: 86). Tačiau joje dar nebuvo formuluojama, kad įvardžiuotinė forma neavartotina su „papildiniais ar aplinkybės žodžiais“. Tai formuluojant 1922 m. gramatikoje, kaip matyti, remiamasi būdvardžių vartojimo ypatumais, pirmiausia įvardžiuotinių būdvardžių neavartojimu su lyginimą reiškiančiaisrieveiksmiais, bet pavyzdžių pateikiama iš esmės tik

dalyvių. Minėtoje recenzijoje irgi taisyti tik dalyviai, o ir A. Piročkinas, aptardamas J. Jablonskio taisyms, daugiausia pateikia ĮD pavyzdžių. Aptariant J. Jablonskio taisytus būdvardžius, tenurodomi du su įvardžiuotinės formos vartojimu susiję sakiniai, būtent ***Mažiau talentingieji*** (=kur ne taip, ne tokie talentingi...) ***tebėr užmiršti ir atsiranda ir tokių labai talentingųjų tarpe*** = ***atsiranda tokių ir labai talentingų žmonių, ir talentingųjų tarpe*** (Piročkinas 1986: 116), bet, kaip matyti, abu jie susiję su laipsnio reiškimu, ir įtakos gali turėti būtent ši aplinkybė. Taigi, aiškėtų, kad nors taisyklė daugiausia formuluojama būdvardžių pagrindu, jau ir J. Jablonskiui dažniau teko taisyti dalyvius.

Kad įvardžiuotinė forma vienodai nevartotinos su PŽ einančios abi kalbos dalys, teigiama ir 1993 m. paskelbtame Elenos Oginskienės straipsnyje. Rašant apie būdvardžio įvardžiuotinės formos vartojimą, čia pasakyta, kad ji nereikalinga, kai būdvardžio reikšmė yra apibrėžta PŽ, pvz.: ***Keičiantis atsakingiems už raštvedybą darbuotojams bylos perduodamos pagal aktą*** (Oginskienė 1993: 37). Rašant apie dalyvio vartojimą ta forma, teigiama: „Įvardžiuotinė forma nevartojama, jei reikšmę siaurina priklausomi žodžiai ar dalyvis eina po pažymimojo žodžio: ***Svarstomas klausimas dėl užsienio investicijoms draudžiamų ir ribojamų veiklos sričių. Dokumentams, siunčiamiems į užsienį, blankai spausdinami dviem kalbomis***“ (Oginskienė 1993: 40). PŽ kriterijus, kaip ir J. Jablonskio darbuose, taikomas ir daiktavardžio poziciją užimantiems dalyviams – teikiama vartoti jų paprastąją formą, pvz.: ***Norintys ūkininkauti kviečiami pasiklausyti patarimų žemės ūkio klausimais; Besistatantys sodų namelius gauna paskolą; Kasmėt organizuojami kursai stojantiems į aukštąsias mokyklas*** (Oginskienė 1993: 38).

Dar anksčiau nei E. Oginskienė PŽ kriterijų yra minėjusi A. Valeckienė. 1961 m. *Kalbos kultūroje* paskelbtame straipsnyje išsamiai aptarusi įvardžiuotinių būdvardžių reikšmes, ji užsiminė, kad panašiai kaip įvardžiuotiniai būdvardžiai vartojami ir ĮD, ir paminėjo pora netikslaus įvardžiuotinės formos vartojimo atvejų. Kaip vienas jų nurodytas būtent „didelis polinkis vartoti įvardžiuotines formas dalyvių, išplėstų kitais žodžiais ir einančių pažyminiiais“ (Valeckienė 1961: 15). Polinkis įvardytas kaip didelis, o tai lyg ir patvirtintų, kad PŽ išplėstus ĮD vartoti linkstama labiau nei įvardžiuotinius būdvardžius. Be to, tame straipsnyje kaip netinkamai vartojami minimi ne visi dalyviai, o tik einantys išplėstais pažyminiiais, taigi kriterijus lyg ir numatomas siauresnis.

Formuluojant kriterijų *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* (toliau – DLKG) ir *Lietuvių kalbos gramatikoje* (toliau – LKG), pažyminio pozicija kaip nors neišskiriama. Kriterijus formuluojamas taip: „Įvardžiuotinės būdvardžių formos neturi priklausomų žodžių“ (DLKG 1997: 176); „Neturi įvardžiuotinių formų būdvardžiai, išplėsti daiktavardžiais,rieveiksmiais

arba neapibrėžiamuoju įvardžiu *toks*“ (LKG 1965: 513). Vis dėlto pateiktoji formuluotė LKG iliustruojama tik tokiais pavyzdžiais, iš kurių matyti, kad įvardžiuotinė forma nevartojama tik išplėtais pažyminiais einantys būdvardžiai: *Krūmai, žole barzdoti, kraštais mišką riečia; Nors kalnas aukštas ir status buvo, bet pilnos džiaugsmo žmonių akys žiūrėjo į jo viršūnę kaip į saulę, ir daugelis jau rengėsi lipti; O gyveno jis jau devintą dešimtį metų, tebeturėjo dar pilną burną dantų, blaivų protą ir nuostabiai giedrą atmintį...; Dangiškai žydros jo akys, apvestos tamsiais antakių lankeliais, pridengtos ilgomis blakstienomis, žiūri prieš save*. Dar vienu sakiniu iliustruojamas teiginys, kad įvardžiuotinė forma nevartotini būdvardžiai, einantys su įvardžiu *toks*: *Buvo šaltas, apniukęs rytas, ir ant viso miesto gulėjo toks storas rūkas, kad už kelių žingsnių nebuvo žmogaus matyti* (LKG 1965: 513). O daiktavardžio poziciją užimančių būdvardžių pavyzdžių nepateikiama. DLKG formuluotė išvis neilustruojama pavyzdžiais. Taigi, iš gramatikų neaišku, ar formuluotės apie įvardžiuotinės formos nevartojamumą su PŽ taikomos tik pažyminiu einantiems būdvardžiams, ar ir vartojamiems daiktavardžio pozicijoje. Tačiau iš šių gramatikų neaišku nė tai, kiek toks kriterijus taikytinas dalyviams. Tiesiogiai įvardijamas būdvardis, bet ir formuluotės pateikiamos būdvardžio skyriuje. Vis dėlto įvardžiuotinės formos išsamiai ir teaptiriamos tik būdvardžio skyriuje, o tai leidžia kelti prielaidą, kad čia išsamiai aprašytos reikšmės ir vartojimo ypatumai laikomi bendrais ir kitoms kalbos dalims, bet jų skyriuose vengiama kartoti informaciją.

2002 m. išėjusiuose *Kalbos patarimuose* (toliau – KP) taisomi išplėtais pažyminiais einantys ĮD. Kaip neteiktina įvertinama į išskirtinį pažyminį įeinančių dalyvių įvardžiuotinė forma (*Žmonės, turintieji (=turintys) vienokią ar kitokią negalią, buriasi į organizacijas; Iškabinti plakatai, raginantieji (=raginantys) dalyvausti pavasario talkoje*), o kaip vengtina – įvardžiuotinė forma dalyvių, įeinančių į išplėstinį pažyminį (*Šalį valdančioji (–valdanti) partija išrinko naują lyderį; Buvo nustatyti gamybą trukdžiusieji (–trukdę) dėsningumai*) (KP 2002: 27–28), ir taip aprėpiami visi būdvardžiu einančio ĮD vartojimo su PŽ atvejai. Tačiau KP taisoma ir dalis daiktavardžio pozicijoje vartojamų dalyvių, įskaitant įvardžiuotinius: skyriuje *Daiktavardinė vartosena* kaip neteiktini įvertinami esamojo laiko veikiamieji dalyviai asmenims pagal pareigas pavadinti (KP 2002: 43–44), kaip vengtini – esamojo laiko veikiamieji dalyviai asmenims pagal nuolatinį veikimą pavadinti (KP 2002: 44–46), o tarp taisomų atvejų patenka ir nemažai su PŽ vartojamų ĮD pavyzdžių: *Posėdžio pirmininkaujantysis (=pirmininkas) suteikė žodį sveičiui; Lietuvos įvaizdį užsienyje kuria ir ten besimokantieji (–studijuojantis (mokslus einantis) jaunimas); Miestelyje pradėjo veikti žaidžiančiųjų šaškėmis ir šachmatais (–šaškių ir šachmatų žaidėjų) šaškininkų ir šachmatininkų klubas* ir kt. (KP 2002: 44–46). Tokių daiktavardėti linkusių dalyvių

vartojimas neigiamai vertinamas ir kitur (Pupkis 1980: 137–138; Banevičienė 1992; Brūzgienė ir kt. 2013: 151), bet būdvardžių daiktavardėjimo polinkiai niekur nevertinami neigiamai, ir tai skatintų kelti klausimą, ar įvardžiuotinės formos vartojimo analogija taikoma šiuo atveju.

KP nurodomi ir trys esamojo laiko veikiamųjų dalyvių vartojimo atvejai, o kaip vienas iš jų – tokių dalyvių vartojimas „pavadinti kalbamuoju momentu (laikinei) veikiančiam asmeniui“ (KP 2002: 46)⁶. Tokio atvejo minėjimas jau skatintų kelti klausimą, ar tos analogijos esama, nes būdvardžiams šis atvejis negalėtų būti būdingas. Tiesa, iliustruojant jį pavyzdžiais, tenurodoma be PŽ einančių ĮD, kaip antai **Laukiantieji smalsiai sužiuro į mus** ir **Stojantiesiems išdalyti egzaminų lapeliai**, ir taip atsakymo į klausimą, ar su PŽ vartotinas daiktavardžio pozicijoje einantis ĮD, nepateikiama. Tam tikrą PŽ būtų galima rasti nebent sakinyje *Į pasitarimą sukvieta dirbančiuosius su paaugliais*, bet jame galima išvelgti ir neskaidomą junginį, žymintį, kad buvo pakviesti ir dirbantieji, ir paaugliai. Šiaip ar taip, vienintelis, dar ir galimas dvejopai interpretuoti atvejis nėra patvirtinimas, kad daiktavardžio pozicijoje einantis ĮD su PŽ vartotinas.

Kalbos kultūros ir morfologijos vadovėliuose tarp taisyčių daugiausia atsiduria tik pažyminiu einantys ĮD, pvz.: *Surasti **sąmokslininkus demaskuojantieji** (=demaskuojantys) dokumentai; Į Akademiją priimami asmenys iki 35 metų, **baigusieji** (=baigę) **vidurinę mokslą ir išlaikiusieji** (=išlaikę) **stojamuosius egzaminus*** (Paulauskienė 1994: 223; 2004a: 206–207; 2004b: 310). Tiesa, taisyčių kriterijus čia formuluojamas kitoks. Dviejuose Aldonos Paulauskienės parengtuose kalbos kultūros vadovėliuose tokių pavyzdžių pateikiama iliustruojant teiginį, kad įvardžiuotinė forma nereikalinga, kai nėra apibrėžimo ar išskyrimo (Paulauskienė 2004a: 207; 2004b: 310), kitur tokiais pavyzdžiais kaip *Surasti **mokslininkus demaskuojantieji** (=demaskuojantys) faktai ir moksleiviai ir visi **norintieji** (=norintys) mokytis* grindžiamas teiginys, kad įvardžiuotinės formos nevartotinos, „kai nereikia ypatybės kaip nors išskirti, pabrėžti, individualizuoti kalbamą dalyką“ (Pupkis 1980: 136). Taigi, iškeliamas reikšmės kriterijus, o ir teiginiams paaiškinti dažnai pasitelkiama ne tik išplėstu pažyminiu einančių dalyvių pavyzdžių: *Pastebėti **svarbiausieji** (=svarbiausi) organizmo pokyčiai; Romanas į lietuvių kalbą išverstas **pirmąjį** (–pirmą) kartą* (Paulauskienė 2004a: 206). 1976 m. išleistuose *Kalbos praktikos patarimuose* tokia sintaksiškai skirtingų pavyzdžių grupė iliustruojama, kad įvardžiuotiniai žodžiai nevartotini paprastai daikto ypatybei apibūdinti (KPP 1976: 114). Viename morfologijos vadovėlyje beveik tik išplėtais pažyminiais einančių ĮD pavyzdžiais

⁶ Be šio atvejo, dar minimas esamojo laiko veikiamojo dalyvio vartojimas, kai asmeniui nusakyti nėra atitinkamos reikšmės daiktavardžio (*tikintysis, -ioji, skęstantysis, -ioji*), ir jo vartojimas, kai dalyvis eina pažyminiu (*Įvykio vietoje netrukus pasirodė **budintis** policijos ekipažas; Po metų tapau **žaidžiančiuoju** treneriu; Padaugėjo žmonių, **sergančių kvėpavimo takų ligomis***) (KP 2002: 46).

ilustruojamas teiginys, kad „[Ž]monės, neįsudami skirtumo tarp paprastosios ir įvardžiuotinės formos, nemoka vartoti įvardžiuotinių ten, kur jų, rodos, turėtų iš tikrųjų reikėti, ir vartoja įvardžiuotines formas ten, kur jų nereikia“ (Paulauskienė 1994: 223), ir tai rodytų, kad ši pavyzdžių grupė gali būti tam tikro apibendrinimo rezultatas. Šiaip ar taip, tokie taisymai taip pat reiškia, kad taikoma dalyvio ir būdvardžio įvardžiuotinės formos vartojimo analogija.

O apskritai aiškėja, kad norminamojo pobūdžio ir normos sklaidos darbuose numatomas nevienodas PŽ kriterijus: vienuose darbuose juo aprėpiami ir ĮD, ir įvardžiuotiniai būdvardžiai, kituose tiesiogiai įvardijami tik pastarieji; vienuose šis kriterijus taikomas tik išplėstu pažyminiu einantiems ĮD, kituose – ir vartojamiems daiktavardžio pozicijoje. Vis dėlto taisymais daugiausia susitelkiama tik į ĮD (tiek einančius išplėstu pažyminiu, tiek vartojamus daiktavardžio pozicijoje), ir tai skatintų kelti prielaidą, kad gali būti priešasčių, dėl kurių ĮD vartoti su PŽ linkstama labiau nei įvardžiuotinius būdvardžius, taigi visiškos būdvardžio ir dalyvio įvardžiuotinės formos vartojimo analogijos gali ir nebūti. Tačiau tokių prielaidų norminamojo pobūdžio darbuose nekeliami ir nesvarstoma. Čia būdvardžio ir dalyvio įvardžiuotinių formų vartojimo analogijos klausimą, nuo kurio priklauso iš norminamojo pobūdžio darbų neaiškus atsakymas, ar ĮD vartotinas su PŽ, bus mėginama pasvarstyti.

2. BŪDVARĐŽIO IR DALYVIO ĮVARDŽIUOTINIŲ FORMŲ VARTOJIMO ANALOGIJOS KLAUSIMAS

Įvardžiuotiniai žodžiai atskirame skyriuje aptariami tik kai kuriuose morfologijos ir kalbos kultūros vadovėliuose. Įprastesnis kitoks morfologinio jų aptarimo modelis: būdvardžio skyriuje aprašomos įvardžiuotinių būdvardžių reikšmės ir vartojimo ypatumai, o kitų kalbos dalių skyriuose tepaminima, kad šios kalbos dalys irgi gali turėti įvardžiuotines formas ir, jei kalbos sandaros aprašas išsamus, nurodomas jų linksniavimas ir kirčiavimas.

Antai LKG skaitvardžio skyriuje tik pasakoma, kad kelintiniai skaitvardžiai gali turėti įvardžiuotines formas, kad jos linksniavimu nesiskiria nuo įvardžiuotinių būdvardžių ir kad dažniau turi pabrėžiamąją reikšmę (LKG 1965: 628–629). Įvardžio skyriuje išvardijami įvardžiuotines formas galintys turėti įvardžiai, aptariamas jų linksniavimas ir pasakoma, kad įvardžiuotinė forma pabrėžia įvardžiu nurodomą daiktą (LKG 1965: 664–665). O būdvardžio skyriuje jau pateikiamas išsamus poskyris *Įvardžiuotinių būdvardžių reikšmės* ir jame išsamiai aprašomos pabrėžiamoji ir pažymimoji reikšmės, pastarosios skiriami trys porūšiai (daiktų išskyrimas, daiktų rūšies žymėjimas ir daiktų nurodymas), jie vėlgi skaidomi (LKG 1965: 505–

510). Taigi, pateikiama išsami, keliapakopė reikšmių klasifikacija, reikšmės gausiai iliustruojamos vartosenos pavyzdžiais. Jas aptarus, dar minima pažymimosios reikšmės įvardžiuotinių būdvardžių su paprastaisiais sudaroma „apibrėžtumo–neapibrėžtumo koreliacija“ ir nurodomos jos išimtys bei kitokie įvardžiuotinių formų vartojimo ypatumai (LKG 1965: 510–514), o juos vardijant ir suformuluojamas teiginys, kad būdvardžio įvardžiuotinė forma nevertotina, jei jis išplėstas kitais žodžiais. Toks informacijos pateikimas ir skatintų daryti prielaidą, kad įvairių kalbos dalių įvardžiuotinių formų reikšmės bei vartojimo ypatumai laikomi analogiškais, o išsamiai aprašyti reikšmes bei vartojimo ypatumus tik būdvardžio skyriuje pasirenkama glaustumo sumetimais.

Tačiau dalyvio skyriuje pateikiama informacija bent jau reikšmių sutaptimi skatintų suabejoti. Įvardžiuotinių dalyvių reikšmės čia atskirai neaptiriamos, tačiau jų paminima aprašant dalyvio reikšmes, tiksliau, atributinę dalyvio vartoseną⁷. Antai aptariant atributinės vartosenos neveikiamuosius esamojo laiko dalyvius, čia minimas ne tik iš dabartyje vykstančio veiksmo kylančios, bet ir pastovios, iš nuolatinio veiksmo kylančios ypatybės žymėjimas, ir nurodoma tokių reikšmių kaip galimybės reikšmė, paskirties bei tinkamumo reikšmė, taip pat vardijami įvairūs dalyvio loginio–semantinio santykio su pažymimuoju žodžiu tipai, tokie kaip dalyvio reiškiamo veiksmo ar vietos nurodymas ir kt. (LKG 1971: 337–346). Vardijant visa tai, kai kur priduriama, kad vienos ar kitos reikšmės arba vienu ar kitu santykiu su pažymimuoju žodžiu siejami dalyviai gali būti ir įvardžiuotiniai. Pavyzdžiui, pasakius, kad paskirties ir tinkamumo reikšmės dalyviai, nusakydami daiktų paskirtį, kartu daiktus skiria nuo kitų panašių daiktų ir rodo jų rūšį, priduriama, kad jie, kaip ir daugelis rūši žyminčių būdvardžių, dažniausiai esti įvardžiuotiniai ir vartojami įvairių sričių terminams sudaryti (*geriamasis vanduo, melžiamoji karvė, surenkamosios konstrukcijos*), taigi minimas pažymimosios reikšmės porūšis daikto rūšies žymėjimas (LKG 1971: 339). Tačiau aptariant veiksmo priemonės nurodymą tepasakoma, kad priemonės sąvoką apibrėžiančių dalyvių įvardžiuotinės formos „literatūrinėje kalboje dažnai turi įvairių mokslo bei amato sričių terminų vaidmenį“ (*siuvamoji, pjaunamoji, spausdinamoji mašina, ariamieji pavalkai*) (LKG 1971: 340), aptariant veiksmo ar būsenos loginio subjekto reiškiamą įvardžiuotinės formos irgi teapibūdinamos kaip plačiai vartojamos naujoms sąvokoms bei terminams sudaryti (*grįžtamoji šiltinė, degamosios dujos, atsakomasis redaktorius*) (LKG 1971: 342). Taigi, dalyvio apraše minimas tik vienas pažymimosios reikšmės porūšis ir su juo susijusi

⁷ LKG skiriami trys svarbiausi dalyvių vartojimo tipai: atributyvinė, pusiau predikatyvinė (atributyvinė–predikatyvinė) ir predikatyvinė dalyvių vartoseną (LKG 1971: 332). Šiame straipsnyje vartojamas paprastesnės darybos būdvardis *atributinis, -ė*.

įvardžiuotinės formos funkcija žymėti terminą. Neminima nei pabrėžiamoji reikšmė, nei tokie pažymimosios reikšmės porūšiai kaip daiktų išskyrimas ar daiktų nurodymas, juolab neaptariami ĮD vartojimo ypatumai, o tai ir kelia klausimą, ar būdvardžio skyriuje aprašytos reikšmės būdingos dalyviams ir apskritai ar tarp būdvardžio ir dalyvio įvardžiuotinės formos vartojimo esama analogijos.

Atsakymas į šį klausimą nepateikiamas nė DLKG. Joje taikomas iš esmės toks pat įvardžiuotinių formų aprašymo modelis, tik nauja tai, kad aiškiai skiriamas apibrėžtumas. Tačiau jis irgi skiriamas būdvardžio skyriuje, o ir tiesiogiai pasakoma, kad apibrėžtumo kategoriją sudaro įvardžiuotinės būdvardžių formos, santykiaudamos su paprastosiomis (DLKG 1997: 174). Poskyryje *Apibrėžtumas* perteikiama ir reikšmių klasifikacija, tik ji jau aptariama kaip apibrėžtumo reiškimo būdai, pabrėžiamąją reikšmę paliekant nuošaliai (DLKG 1997: 174–177). Reikšmių klasifikacija panaši į pateikiamą LKG, tik skiriami du apibrėžtumo žymėjimo porūšiai (daiktų išskyrimas ir daiktų nurodymas). Dalyvio apraše minimos įvardžiuotinės formos, kaip ir LKG, daugiausia siejamos su terminija (DLKG 1997: 369–372), tik atributinės vartosenos dalyviai šioje gramatikoje jau įvardijami kaip požymio reikšmės dalyviai⁸.

Iš abiejų gramatikų nėra kaip išsiaiškinti ne tik reikšmių, bet ir įvardžiuotinių formų vartojimo ypatumų analogijos klausimo. Tokie ypatumai irgi vardijami tik būdvardžio skyriuje: abiejose gramatikose pirmiausia nurodoma, kad įvardžiuotinių ir neįvardžiuotinių formų priešprieša nėra griežtai nusistovėjusi, o tada minimi atvejai, kai būdvardžio įvardžiuotinės formos linkstama nevertoti arba ji išvis nevertojama (LKG 1965: 511–514; DLKG 1997: 175–176). Tarp jų paminima ir kai kurių sintaksinės vartosenos ypatumų, tarp jų – tai, kad įvardžiuotinės būdvardžių formos neturi PŽ. Iš vardijamų atvejų matyti, kad kai kurie jų visiškai galėtų būti būdingi ir dalyviams, pavyzdžiui, galimybė įvardžiuotinę formą pakeisti paprastojo būdvardžio ir parodomąjo įvardžio junginiu ar polinkis tarmėse nepridėti įvardinės dalelės prie aukščiausiojo laipsnio būdvardžių (LKG 1965: 511), išimtis nevertoti kelių prie to paties pažymimojo žodžio einančių būdvardžių įvardžiuotinių formų, jei tais būdvardžiais vardijamos atskiros savarankiškos ypatybės (LKG 1965: 513). Dalyviams (atributinės vartosenos) galėtų būti taikomas ir teiginys, kad sakinyje įvardžiuotiniai žodžiai paprastai eina pažyminiiais (LKG 1965: 512), bet ar tikrai jiems tiktų teiginys „Kai kuriose tarmėse įvardžiuotinėmis formomis nemėgstama reikšti labai specifinės reikšmės išskiriamųjų ir rūšinių pažyminių, galinčių jau vien savo leksine reikšme išskirti daiktus“, iliustruojamas tokiais pavyzdžiais kaip *juodas pūdymas*,

⁸ DLKG skiriami ne dalyvių vartojimo tipai, o reikšmės: požymio reikšmė, šalutinio veiksmo reikšmė ir pagrindinio veiksmo reikšmė (DLKG 1997: 369).

kanapėta višta (LKG 1965: 511), ar teiginys „Neturi įvardžiuotinių formų taip pat kai kurių būdvardžių leksinės reikšmės, paprastai tokios perkeltinės būdvardžių reikšmės, kurios yra atitrūkusios nuo pagrindinės būdvardžio reikšmės ir jau žymi ne pačią daikto kokybę, bet jos įvairius atspalvius“, pavyzdžiui, *Marčiai reikėjo **baisios** (didelės) kantrybės* ar *Neturiu **panašios** (geros, riebios) vištos pjauti* (LKG 1965: 512), matyt, reikėtų tirti atskirai. Kai kurie minimieji ypatumai, kaip antai galūnės *-is* vedinio, priesagos *-opas, -a, -okas, -a* vedinių, mažybinių būdvardžių nevartojimas įvardžiuotine forma (LKG 1965: 512; DLKG 176–177), išties jau gali būti būdingi tik būdvardžiams, o toks ypatumų kontekstas daro neaiškų ir tarp jų minimo PŽ nevartojimo kriterijaus taikymo dalyviui klausimą.

Toks pat įvardžiuotinių formų aprašymo modelis taikomas ir kai kuriuose morfologijos vadovėliuose (Jakaitienė ir kt. 1976: 72–73; Paulauskienė 1994: 220–225; Ružė 2008: 73), tačiau yra tokių morfologijos ar kalbos kultūros vadovėlių, kuriuose įvardžiuotinės formos ar įvardžiuotiniai žodžiai aptariami atskirai (Brūzgienė ir kt. 2003: 150–152; Šukys 2003: 112–114; Paulauskienė 2004a: 203–207; 2004b: 309–312; Kazlauskienė ir kt. 2011: 101–102). Tokiuose vadovėliuose pabrėžiamoji, apibrėžiamoji, išskiriamoji ir kitos reikšmės jau nurodomos kaip visiems įvardžiuotiniams žodžiams būdingos reikšmės ir įvardžiuotinės formos iliustruojamos ne tik būdvardžių, bet ir dalyvių bei kitų kalbos dalių pavyzdžiais. Kokių nors tik ĮD ar tik įvardžiuotiniams būdvardžiams būdingų reikšmių ar vartojimo ypatumų neminima, ir tai rodytų, kad taikoma tiek reikšmių, tiek vartojimo ypatumų analogija.

Jau minėtame A. Valeckienės straipsnyje, paskelbtame 1961 m., įvardijamas tik panašumas – aptarus įvardžiuotinių būdvardžių reikšmes nurodoma, kad „[P]anašiai, kaip įvardžiuotiniai būdvardžiai, vartojami ir įvardžiuotiniai dalyviai“ (Valeckienė 1961: 15), o ir ĮD vartojimas su PŽ vertinamas ne itin griežtai: „Taip pat galima pastebėti didelį polinkį vartoti įvardžiuotines formas dalyvių, išplėstų kitais žodžiais, ir einančių pažyminiiais. Šiuo atveju irgi nereikėtų daryti apibendrinimų. Kai išplėstiniai pažyminiai neišskiria žinomo daikto iš kitų į jį panašių daiktų, o tik parodo jo ypatybę, smulkiau detalizuodami pačią daikto sąvoką, visiškai galima išsiversti be įvardžiuotinių formų, pvz.: *Taip pat surasti sąmokslininkus **demaskuojantieji** (=demaskuojantys arba demaskuoją) dokumentai. Visi kalbėjo, kad miesto gatvėse išlipinti ir išmėtyti lapeliai, **raginantieji** (raginantys; kuriuose buvo raginama) nuo 12-os valandos pradėti visuotinį streiką*“ (Valeckienė 1961: 15–16). Kita vertus, toks vertinimas pateikiamas aptarus įvardžiuotinius būdvardžius, o tai reiškia, kad remiamasi jų vartoseną.

Kalbamojo straipsnio ir abiejų gramatikų būdvardžio skyriaus autorystė sutampa⁹, o tai skatintų būdvardžio ir dalyvio įvardžiuotinių formų vartojimo analogijos klausimą aiškintis pasitelkus ir kitus autorės darbus. Kai kuriuose tokia analogija minima. Štai 1998 m. išleistoje A. Valeckienės *Funkcinėje lietuvių kalbos gramatikoje* įvardžiuotinės formos irgi aprašomos būdvardžio skyriuje, čia aptariamas ir apibrėžtumas (Valeckienė 1998: 261–270), tačiau tai aptarus pasakoma, kad modifikatoriais einantys veikiamieji ir neveikiamieji ĮD turi tokią pat apibrėžtumo kategoriją ir taip pat atlieka apibrėžiamąją bei pabrėžiamąją funkcijas (Valeckienė 1998: 269–270)¹⁰. Mintis apie apibrėžtumą A. Valeckienės kelta jau ir 1986 m. straipsnyje, ir dalyviai jame irgi paminėti. Tiksliau, nurodžius, kad lietuvių kalboje galima išskirti apibrėžtumo kategoriją, pasakyta, kad šį posistemį sudaro įvardžiuotinės būdvardžių (dalyvių) formos santykiaudamos su atitinkamomis paprastosiomis, o išnašoje pažymėta: „Toliau – įvardžiuotiniai būdvardžiai reiškia kartu ir įvardžiuotiniai dalyviai“ (Valeckienė 1986: 169). Tame straipsnyje aptariamos dar ir įvardžiuotinių būdvardžių reikšmės, o tai rodytų, kad jame numatoma ir reikšmių analogija. Aptarus apibrėžtumą, jo bendrumas būdvardžiui ir dalyviui pažymimas dar kartą: „Apibrėžtumo / neapibrėžtumo kategorija būdinga ne vien būdvardžiams, bet ir atributiniams dalyviams“ (Valeckienė 1986: 176).

Taigi, tiek reikšmių, tiek apibrėžtumo bendrumas įvardžiuotiniams būdvardžiams ir įvardžiuotiniams dalyviams yra įvardytas, tačiau nėra aišku, kiek bendri būdvardžiams ir dalyviams įvairūs įvardžiuotinės formos vartojimo ypatumai ir išimtys, pavyzdžiui, jau minėtas polinkis įvardžiuotinėmis formomis nereikšti labai specifinės reikšmės pažyminių, galinčių jau vien savo leksine reikšme išskirti daiktus. 1986 m. paskelbtame A. Valeckienės straipsnyje įvairių įvardžiuotinės formos vartojimo ypatumų bei išimčių irgi minima, ir dauguma minimųjų visiškai galėtų būti būdingi ir dalyviams, kaip antai įvardžiuotinės formos neavartojimas, jei kartu eina parodomasis būdvardiškasis įvardis ar būdvardis yra aukščiausiojo laipsnio (Valeckienė 1986: 171–172). Tačiau *Funkcinėje lietuvių kalbos gramatikoje* minima ir tokių išimčių, kurių dalyviui nėra kaip taikyti, pavyzdžiui, kad įvardžiuotinės formos nesudaro mažiabiniai būdvardžiai ar neapibrėžtą ypatybės kiekį žymintys būdvardžiai su priešdėliais *apy-*, *po-* (*apygeris*, *-ė*, *podidis*, *-ė*) (Valeckienė 1998: 268). O juk būtent vardijant tokias išimtis šioje gramatikoje formuluojama, kad įvardžiuotiniai būdvardžiai neturi PŽ (Valeckienė 1998: 268).

⁹ Kad būdvardžio skyrių parengė A. Valeckienė, nurodoma pratarmėje (LKG 1965: 6; DLKG 1997: 8).

¹⁰ Apie kelintinių skaitvardžių ir kai kurių įvardžių įvardžiuotinės formos funkciją čia pasakoma, kad ji daugiau pabrėžiamoji, kad apibrėžiamosios funkcijos jie paprastai neturi, jų apibrėžtumo kategorija silpna (Valeckienė 1998: 270).

Išsamiausiai įvardžiuotinės formos nagrinėtos 1957 m. paskelbtame 147 psl. apimties A. Valeckienės straipsnyje *Dabartinės lietuvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių vartojimas* (Valeckienė 1957). Tačiau, kaip matyti vien iš pavadinimo, šiuo darbu aprėptos tik būdvardžių įvardžiuotinės formos, dalyviai net neminėti. Jame išsamiai aptartas ir būdvardžio įvardžiuotinės formos nevartojimas su PŽ. Kaip nurodė A. Piročkinas, jis išties daugiausia aiškinamas atitraukimu. Tiksliau, skyriuje apie išplėstinį pažyminį išnagrinėjus būdvardžių junginius su daiktavardžiais (*Krūmai, žole barzdoti, kraštais mišką riečia; Nors kalnas aukštas ir status buvo, bet pilnos džiaugsmo žmonių akys žiūrėjo į jo viršūnę kaip į saulę, ir daugelis jau rengėsi lipti*) ir būdvardžių junginius surieveiksmiais (*Dangiškai žydros jo akys, apvestos tamsiais antakių lankeliais, pridengtos ilgomis blakstienomis, žiūri prieš save*), atskirai padarytos išvados, kad prie būdvardžio einantys PŽ paaiškina, išplečia būdvardžio reikšmę ir jį atitraukia nuo pažymimojo žodžio, kad toks išplėstas būdvardis su savo valdomu daiktavardžiu sudaro atskirą, savarankišką pažyminio grupę, todėl daiktavardį arrieveiksmį valdantys būdvardžiai ir nereiškami įvardžiuotine forma (Valeckienė 1957: 220, 221, 223). Daiktavardžių junginiai su įvardžiais nagrinėjami atskirai ir iš visų išskiriamas įvardis *toks* – teigiama, kad su juo einančio būdvardžio įvardžiuotinė forma irgi nevartojama (Valeckienė 1957: 230). Palyginus šias išvadas su jau cituotu LKG teiginiu dėl PŽ, matyti, kad jis yra tarsi tokių išvadų apibendrinimas. Beveik visiškai sutampa ir straipsnyje bei LKG pateikiama įvardžiuotinių būdvardžių reikšmių klasifikacija, taip pat ir vardijamieji ypatumai. Bendra autoryste tokius sutapimus nesunku paaiškinti, o jie savu ruožtu leistų kelti prielaidą apie šio 1957 m. paskelbto tyrimo įtaką 1965 m. išėjusiam LKG pirmajame tome pateikiamam būdvardžio įvardžiuotinių formų aprašui. Palyginus 1986 m. straipsnyje keliamą mintį apie galimybę įvardžiuotinių būdvardžių pagrindu skirti apibrėžtumo ir neapibrėžtumo kategoriją ir DLKG į būdvardžio aprašą įtraukiamą poskyrį *Apibrėžtumas*, būtų galima kelti prielaidą apie DLKG pateikiamą aprašą kaip apie to tyrimo plėtotės rezultatą, o apskritai galima kelti prielaidą, kad abiejose gramatikose pateikiamą įvardžiuotinių formų aprašymo modelį veikiausiai lėmė ne tik (ne tiek) glaustumo siekis, bet ir (kiek) kalbos reiškinių ištirtumo lygis – išsamiausiai lietuvių kalbotyroje yra ištirtos būtent būdvardžių įvardžiuotinės formos.

Čia pateiktus svarstymus apibendrinant, aiškėja, kad vienuose norminamojo pobūdžio darbuose įvardžiuotinių būdvardžių ir dalyvių vartojimo analogija neįvardijama, kituose ji taikoma, tačiau tiriamojo pobūdžio darbai daugiausia orientuoti tik į būdvardžių įvardžiuotines formas ir išvadas, įskaitant išvadą dėl PŽ, juose daromos daugiausia jų pagrindu. Nors kai kuriuose tiriamojo pobūdžio darbuose įvardijamas apibrėžtumo kategorijos bendrumas ir

dalyviams, tačiau dalyvių ir būdvardžių įvardžiuotinių formų vartojimo ypatumų analogija nėra nei tirta, nei įvardyta. Jos neįvardijant, nėra pakankamai aiškus nė PŽ kriterijaus taikymo dalyviams klausimas.

3. ĮVARDŽIUOTINIŲ DALYVIŲ VARTOJIMAS DAIKTAVARDŽIO POZICIJOJE IR ANALOGIJA

Net jei kai kuriuose darbuose PŽ kaip įvardžiuotinės formos nevartojimo kriterijus taikomas ir dalyviams, paprastai nepavyksta išvengti pavyzdžių, rodančių, kad ĮD su PŽ vis dėlto pavartojami. Pasitaikantys pavyzdžiai ne visiškai vienodi ir jie nevienodai aiškinami, bet visi yra susiję su ĮD vartojimu daiktavardžio pozicijoje.

Du tokie sakiniai pateikiami E. Oginskienės straipsnyje. Vieną jų mėginama sieti su terminine vartosena: „Atskirais atvejais labiau terminologizuotuose junginiuose su PŽ pavartojamos ĮF: *Uždarbio dalis priskaičiuojama į **atliekančiųjų bausmę** asmeninę sąskaitą*“ (Oginskienė 1993: 38). Kitame sakinyje – *Dabartinė valstybės siena beveik sutampa su **pažymėtoja žemėlapyje*** – vartojama įvardžiuotinė forma aiškinama praleidimu: kai dalyvio pažymimas žodis praleidžiamas, teiktinesnė įvardžiuotinė forma (Oginskienė 1993: 40). Vienas toks sakinytis pateikiamas ir 1961 m. paskelbtame A. Valeckienės straipsnyje: *Motina žiūrėjusi drabužius – lopiusi ir skalbusi, kartais ir naujus pasiuvusi, nes **dvaro duotieji** (drabužiai) buvę šuns neperkandami*. Autorė nurodo, kad tokiu atveju įvardžiuotinę formą vartoti netgi būtina, tačiau tai aiškina ne praleidimu, o išskiriamąja reikšme: „dalyvis, išplėstas kitu žodžiu, išskiria žinomą daiktą iš kitų panašių daiktų, todėl jo įvardžiuotinė forma yra būtina“ (Valeckienė 1961: 16). Iš pasitaikančių pavienių pavyzdžių galima spręsti, kad tokio pobūdžio praleidimas yra susijęs ne tik su dalyviais. Antai gramatikose pateikiamas ir sakinytis *Nepraėjo ir valandėlė, kaip jis tarp krutančiųjų skarelių pamatė **mėlynąją su baltais ruoželiais** ir tuojau pat pažino ir išskyrė iš visų tokių ar bent panašių* (LKG 1965: 506; DLKG 1997: 174). Be pažymimojo žodžio vartojamų įvardžiuotinių būdvardžių pavyzdžių pasitaiko ir daugiau, tik būdvardis dažniausiai eina be PŽ: *Neramu, nes bijojo senųjų dievų keršto ir nepasitikėjo **naujųjų** galybe* (DLKG 1997: 174); *Sode augo puikiosios gėlės ir prie **gražesniųjų** buvo priraišioti sidabriniai varpeliai* (Valeckienė 1998: 265). Bet apskritai pasitaikantys pavieniai pavyzdžiai rodytų, kad dalyvio ir būdvardžio įvardžiuotinės formos vartojimo analogijos šiuo atveju gali būti, tik nei ji, nei tokie praleidimo atvejai neaptariami. Įvardžiuotinių formų aprašuose pasitaiko ir pavyzdžių su paprastąja

būdvardžio forma, kaip antai *Surink kur didesnes bulbes, o mažesnes palik* (Valeckienė 1998: 265), o tai rodytų, kad praleidimo žymėjimas nėra tik įvardžiuotinei formai būdinga funkcija.

Minimas ir kitoks praleidimas, bet dažniausiai tik aptariant dalyvių vartojimą. A. Pupkio parengtame kalbos kultūros vadovėlyje užsimenama apie konkrečių daiktavardžių praleidimą. Tiksliau, rašant apie veikiamųjų esamojo laiko dalyvių daiktavardėjimą nurodoma, kad liaudies kalboje ir bendrinės kalbos vartosenoje tokiais atvejais dažnesnės neįvardžiuotinės formos (*Ne braškantis griūva, o stovintis*), ir priduriama: „Įvardžiuotinės pasakomos tik ten, kur aiškiai praleistas daiktavardis *žmogus, vyras, vaikas, moteris...*“ (Pupkis 1980: 137–138). Vienas tokį praleidimą iliustruojamas pavyzdys rodo ĮD vartojimą su PŽ: ***Vaikščiojantieji po miestelius su katarinkomis dažniausiai nešiojosi papūgas.***

Šis pavyzdys pateikiamas ir LKG dalyvio skyriuje¹¹. Aprašius atributinės vartosenos dalyvių reikšmes, čia aptariamas dalyvių daiktavardėjimas, bet prieš tai paminimi be pažymimojo žodžio vartojami atributiniai dalyviai ir paaiškinama: „Nepasakytas pažymimasis daiktavardis (dažniausiai reiškiantis bendro pobūdžio sąvoką – *žmogus, vyras, moteris* ar pan.) esti numanomas iš pasakymo prasmės ar konteksto“ (LKG 1971: 349). Iliustruojant tokį vartojimą be pažymimojo žodžio tiek įvardžiuotinių, tiek neįvardžiuotinių dalyvių pavyzdžiais, čia jau pateikiami net trys sakiniai, kuriuose susidaro ĮD vartojimo su PŽ atvejis: ***Vaikščiojantieji po miestelius su katarinkomis dažniausiai nešiojosi papūgas, Tame butely gyvenantieji visi buvo jauni žmonės ir Seselės kaip galėdamos globojo karan pašauktųjų vaikus ir žmonas.*** Dar vienas pavyzdys – *Aniems by tik nuo akių atmestoji* – pateikiamas jau rašant apie sudaiktavardėjusius dalyvius. Juo iliustruojamas teiginys, kad daiktavardžių reikšme gali būti vartojamos ir kai kurių būtojo laiko neveikiamųjų dalyvių moteriškosios giminės įvardžiuotinės formos, bet priduriama, kad tokios formos daugiausia eina frazeologizmuose, daugiau ar mažiau sustabarėjusiuose posakiuose (LKG 1971: 350). Dalyvių daiktavardėjimas čia minimas atskirai nuo vartojimo be pažymimojo žodžio, bet pasakoma, kad įvardžiuotiniai esamojo laiko neveikiamieji dalyviai, vartojami be pažymimojo žodžio, neretai daiktavardėja, ir taip nurodoma dvejojo vartojimo daiktavardžio pozicijoje sąsaja (LKG 1971: 349).

Tačiau LKG būdvardžio skyriuje vartojimas be pažymimojo žodžio neminimas, rašoma tik apie būdvardžių daiktavardėjimą, tiksliau, skyriuje *Būdvardžių daiktavardėjimas* atskirai aprašomi paprastieji ir įvardžiuotiniai sudaiktavardėję būdvardžiai (LKG 1965: 529–534). Tokios skirtybės lyg ir rodytų dalyvio įvardžiuotinės formos vartojimo savitumą: įvardžiuotinių dalyvių

¹¹ Kaip skyriaus apie vienos kalbos dalies perėjimą į kitą šaltinis A. Pupkio vadovėlyje nurodoma LKG (Pupkis 1980: 138).

būna ir vartojamų be pažymimojo žodžio, ir sudaiktavardėjusių, o įvardžiuotinių būdvardžių – tik sudaiktavardėjusių. Vis dėlto iš LKG pateikiamo sudaiktavardėjusių būdvardžių aprašo aiškėja, kad „sudaiktavardėjusių būdvardžių“ irgi esama nevienodų. Jau skyriaus pradžioje pasakoma, kad ne visi daiktavardžio funkcijas ir reikšmę turintys įvardžiuotiniai būdvardžiai yra sudaiktavardėję vienodu laipsniu, o paskui skiriami savarankiški ir nesavarankiški sudaiktavardėję įvardžiuotiniai būdvardžiai. Nesavarankiškieji apibūdinami kaip tokie, kurie gali būti pavartoti tiek kaip būdvardžiai, tiek kaip daiktavardžiai, ir abu minimieji jų pogrupiai irgi siejami su asmenų žymėjimu: vienas nusakomas kaip sudaiktavardėję įvardžiuotiniai būdvardžiai, žymintys apibrėžtą asmenų grupę (*Valdė Aljansą ne **galingieji**, o liaudies išrinktieji*¹²; *Gera seniui meluoti **jauniesiems**, kai jie to nežino; Margu Nemuno taku traukiasi gijų gijos – **pėsčiųjų takeliai***), kitas – kaip sudaiktavardėję įvardžiuotiniai būdvardžiai, žymintys apibendrintą asmenį ar šiaip gyvą daiktą (***Akylasis** būtų įspėjęs jame didžiulę inteligenciją, tik nebuvo kas įspėja; **Darbusis** darbą randa, **kalbusis** kalbą, o tinginys – landą*) (LKG 1965: 531). Išėitų, kad klaidina tik įvardijimas *sudaiktavardėję*, o iš tikrųjų ir įvardžiuotinių būdvardžių esama tiek sudaiktavardėjusių (savarankiškieji), tiek vartojamų be pažymimojo žodžio (nesavarankiškieji). Vis dėlto galiausiai paminima, kad šalia nesavarankiškųjų tokia pat kontekste dažnai pavartojami paprastieji būdvardžiai (*Laisvę pasiekia tik **stiprūs**; Pirmiau jis pas **svetimus dirbdavo***), ir tik apie juos pasakoma, kad nors jie atlieka sintaksinę daiktavardžio funkciją, sudaiktavardėjusiais nelaikytini (LKG 1971: 531–352). Apie įvardžiuotinius būdvardžius tokių pastabų nepateikiama, o tai rodytų, kad visi LKG sudaiktavardėjusių būdvardžių skyriuje aptariamieji įvardžiuotiniai būdvardžiai laikomi vienaip ar kitaip sudaiktavardėjusiais ir kad tuo daiktavardžio pozicijoje vartojami būdvardžiai skiriasi nuo dalyvių – pastarųjų, kaip rodytų dalyvio skyriuje pateikiamas be pažymimojo žodžio vartojamų įvardžiuotinių dalyvių apibūdinimas kaip „neretai daiktavardėjančių“, gali būti ir nesudaiktavardėjusių, tik vartojamų be pažymimojo žodžio. Šiaip ar taip, daiktavardžio pozicijoje vartojamų dalyvių ir būdvardžių santykis iš LKG gana neaiškus.

Aiškiau jis įvardijamas morfologijos vadovėliuose, kuriuose daiktavardėjimas aptiriamas kaip žodžių darybos be formantų arba funkcinės žodžių darybos sudedamoji dalis (Paulauskienė 1983: 40–49; 1994: 38–46). Juose skiriama substantyvizacija (ypatybę reiškiančių žodžių virtimas daiktą reiškiančiais žodžiais, daiktavardžiais; daiktavardėjimas) ir substantyvinė (daiktavardinė) vartosena (tik vartojimas daiktavardžio pozicijoje), ir pastaroji aiškiai įvardijama

¹² Nors visas sudaiktavardėjusių būdvardžių skyrius iliustruojamas vien tik būdvardžių pavyzdžiais, čia patenka ir vienas dalyvio pavyzdys.

taip pat ir kaip būdvardžių ypatybė, tiesa, minint tik paprastuosius būdvardžius: *Jauni šoka – sienos dreba, seni šoka – dantys kleba; Bepigu plikam peštis, turtingam vogt, o senam meluot* (Paulauskienė 1983: 43). Kitame darbe apibendrinama, kad tam tikrose situacijose kaip daiktavardžiai gali būti pavartoti bet kokie ypatybę reiškiantys žodžiai, taigi ir dalyviai, ir būdvardžiai (Paulauskienė 1994: 39). Tačiau šiuose vadovėliuose neaiškiau nei LKG nusakomas daiktavardėjimo ir daiktavardinės vartosenos santykis. Viena vertus, teigiama, kad žodžio vartojimas kaip daiktavardžio dar nerodo virtimo daiktavardžiu, kita vertus, minimi tam tikri etapai: 1) tas pats žodis, laisvai vartojamas kaip būdvardis, pasitaiko ir daiktavardžio sintaksinėje pozicijoje, bet dar negalima kalbėti apie jo sudaiktavardėjimą (*Aklas aklą netoli nuves*); 2) būdvardis ar dalyvis yra virtęs savarankišku žodžiu – daiktavardžiu (*miegamasis, rūkomasis*) (Paulauskienė 1994: 39–40). Šiaip ar taip, tiek LKG įvardijama dvejetainė vartosenos sąsaja, tiek morfologijos vadovėliuose numatoma būdvardžių ir dalyvių vartojimo daiktavardžio pozicijoje analogija lyg ir būtų priešara norminamojo pobūdžio darbams, kuriuose ryškėja polinkis esamojo laiko veikiamųjų dalyvių daiktavardėjimą stabdyti. Vartosenoje, kaip rodytų 1987 m. paskelbtame Algirdo Malakausko straipsnyje pateikiama daiktavardėjančių dalyvių vartojimo apžvalga, lyg ir būtų linkstama analogiją taikyti. Tame straipsnyje tokių daiktavardėjančių dalyvių suregistruota gana nemažai ir daroma išvada, kad paaiškinti tokią vartoseną vien kitų kalbų įtaka nelengva (Malakauskas 1987). Tiesa, tam tikrą paaiškinimą su kalbos normomis susijusiuose darbuose galima rasti: kai Juozas Balčikonis ėmęs taisyti liaudies kalbos atžvilgiu nereguliarios darybos daiktavardžius *sukilėlis – sukilusysis, pasiryžėlis – pasiryžęs, pasiryžusysis* ir kt., dalyvinę formą atmetusi pati bendrinės kalbos vartoseną, ji išplėtusi tarmėms nebūdingą darybos tipą ir pasilikusi vartoti daiktavardžius (Pupkis 1990: 138).

Išnagrinėjęs daiktavardėjančių dalyvių vartoseną, A. Malakauskas pamini, kad esamojo laiko dalyviai daiktavardžio vietoje kartais eina su PŽ, ir pateikia net septynis su PŽ einančių ĮD pavyzdžius: *Nors gydant sergančiuosius cukriniu diabetu daug pasiekta, tačiau kol kas visiškai ši liga dar neišgydoma; Stojančiųjų į režisūrą jis klausdavo, ne kodėl jie nori tapti režisieriais, o ką jie nori pasakyti žmonėms; Mokyti visų specialybių priimami dirbantieji pagal specialybę* ir kt. (Malakauskas 1987: 125–126). Tiesa, iš jų pateikimo nėra aišku, ar tokie pavyzdžiai siejami su aptariamais daiktavardėjančiais dalyviais, ar su šiame straipsnyje taip pat minimu dalyvio vartojimu konkrečiam asmeniui ar konkrečiai asmenų grupei pagal dabartiniu ar sakinyje kalbamu metu atliekamą veiksmą pavadinti (Malakauskas 1987: 122). Morfologijos vadovėlyje vienu tokiu pavyzdžiu iliustruojama daiktavardinė vartoseną: *Atvykusieji iš svetimų kraštų nežinojo, kokie mūsų papročiai* (Paulauskienė 1994: 39).

Šiaip ar taip, pavyzdžių, kai daiktavardžio pozicijoje vartojami ĮD turi PŽ, pasitaiko, bet aptariant daiktavardinę vartoseną ar daiktavardėjimo procesus visiškai nepasitaiko pavyzdžių, kuriuose su PŽ eitu įvardžiuotinis būdvardis, išskyrus jau aptartą kitokio praleidimo atvejį. Vienintelis į išsamų sudaiktavardėjusių įvardžiuotinių būdvardžių vartosenos tyrimą patekęs su PŽ pavartotos įvardžiuotinės formos pavyzdys irgi yra ĮD vartojimo su PŽ atvejis: *Valdė Aljansą ne galingieji, bet liaudies išrinktieji* (Valeckienė 1957: 242; LKG 1965: 531)¹³. Priešingai, aptariant dalyvių vartojimą tokių pavyzdžių neišvengiama, ir vien jau tai rodytų, kad visiškos analogijos tarp daiktavardžio pozicijoje vartojamų būdvardžių ir daiktavardžio pozicijoje vartojamų dalyvių gali ir nebūti.

Tai patvirtintų ir jau minėta formuluotė, kuria KP apibūdinamas vienas iš esamojo laiko veikiančiųjų dalyvių vartojimo atvejų – pavadinti kalbamuoju momentu (laikina) veikiančiam asmeniui (KP 2002: 46). A. Malakausko straipsnyje, kaip ką tik minėta, irgi minimi su laiku siejami dalyviai (Malakauskas 1987: 122). Nors tiek jame, tiek KP su laiku susiejamas tik esamojo laiko veikiančiųjų dalyvių vartojimas (nes tik tokie dalyviai aptariami), tačiau, kaip teigiama ir gramatikose, su laiko nurodymu susiję ir kitokie dalyviai, tai rodo jų veiksmožodinę prigimtį. Antai LKG aptariant atributinės vartosenos būtojo kartinio laiko veikiančią dalyvį (LKG 1971: 332–346) minima ir tokių atvejų, kai jis, kaip ir būdvardis, žymi pastovias, su laiku nesiejamas ypatybes, bet apskritai šis dalyvis įvardijamas kaip žymintis ypatybes, kylančias iš praeityje arba prieš sakinyje kalbamą metą vykusio veiksmo, ir nurodoma daug atvejų, kai ryškesnės būtent veiksmožodinės jo ypatybės (LKG 1971: 334–337). Atributiniai būdvardžiai laiko reikšmės neturi, taigi jie negali pavadinti kalbamuoju metu ar praeityje (laikina) veikusio asmens. Be to, nors stipresnio ar silpnesnio junglumo ypatybė pasižymi ir būdvardžiai (LKG 1976: 235–262), bent jau valdymo ypatybė turėtų būti būdingesnė dalyviui kaip veiksmožodžio formai. Atributinės vartosenos dalyvio apraše nuorodų, kad toks dalyvis gali valdyti ar prisišlieti žodžius, irgi pateikiama gana daug (LKG 1971: 333, 335, 336, 337, 338, 344). Su tokiais skirtumais gali būti susijęs ir dažnesnis PŽ vartojimas su ĮD.

4. SINTAKSINĖ INTERPRETACIJA

¹³ A. Valeckienės straipsnyje šis sakinytis pasitelkiamas būdvardžių daiktavardėjimui iliustruoti ir nurodomas tik būdvardis: *Valdė Aljansą ne galingieji, bet liaudies išrinktieji* (Valeckienė 1957: 242). Tačiau LKG jau nurodomas ir dalyvis (*Valdė Aljansą ne galingieji, bet liaudies išrinktieji* (LKG 1965: 531). Pavyzdys perkeliamas ir į DLKG pateikiamą įvardžiuotinių formų aprašą (DLKG 1997: 176).

Žodžių junginių aprašuose įvardžiuotinių būdvardžių ar ĮD vartojimo su PŽ pavyzdžių nepateikiama (Balkevičius 1963; LKG 1976; Sirtautas, Grenda 1988; Labutis 1994a, 1994b, 1998; DLKG 1997). Tačiau juose nepateikiama nė neįvardžiuotinių dalyvių vartojimo su PŽ pavyzdžių, nes dalyvių junginiai neaprašomi. Žodžių junginių skirstymo išėties tašku lietuvių kalbos sintaksinės sandaros aprašuose laikoma kalbos dalis, taigi būtų galima daryti prielaidą, kad aprašyti dalyvių junginių neleidžia morfologinė dalyvio traktuotė: lietuvių kalbos gramatikose dalyvis laikomas ne atskira kalbos dalimi, o tik veiksmažodžio forma¹⁴. Tačiau priežastys nurodomos ir tiesiogiai, o iš to aiškėja, kad aprašyti tokius junginius netikslinga: dalyviai žodžius valdo kaip atitinkami veiksmažodžiai, todėl būtų kartojama veiksmažodinių junginių skyriuje pateikta informacija: „Klasifikuojant veiksmažodinius junginius, į pagrindinio nario formą atsižvelgti nėra reikalo, nes pastebėta, kad, pakitus pagrindinio žodžių junginio nario formai, priklausomojo nario forma nekinta (pvz., *skaityti knygą, skaito knygą, skaitys knygą* ir t. t.). Dar daugiau, veikiamieji dalyviai, padalyviai ir pusdalyviai turi visiškai tas pačias valdymo savybes, kaip ir veiksmažodis“ (Grenda 1964: 138).

Vis dėlto ne tik žodžių junginių aprašai, bet ir daug sakinio dalių aprašų ĮD galimybės būti vartojamiems su PŽ nerodo. Aprašant pažyminį, išplėstiniai pažyminiai minimi, tačiau pavyzdžių paprastai pateikiama tik tokių, kuriuose dalyvis yra pavartotas neįvardžiuotine forma: *Tik širdis viena, ilgesio pilna, skausmo kupina, pasiliks viena; Aplink laužą susispietę piemenys pasakojo baisias istorijas* (Labutis 1994b: 87–88). Jonas Balkevičius, *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksėje* tokius pažyminius aptardamas kaip sudėtinius, tam tikrą PŽ būtinumą atskleidė nurodydamas, kad sudėtinio pažyminio papildiniais bei aplinkybiniais komponentais yra pavirtę tarinio papildiniai bei aplinkybė (*Vaikai grįžta iš mokyklos* → *Buvo girdėti grįžtančių iš mokyklos vaikų balsai; Aviliai buvo pilni darbščių bičių* → *Aviliai, pilni darbščių bičių, dūzgia sode*) (Balkevičius 1963: 156), net skyrė dalyvio valdomus pažyminius (Balkevičius 1963: 161–164), tačiau pateikė tik neįvardžiuotinių dalyvių sudaromų išplėstų pažyminių pavyzdžių¹⁵.

Vis dėlto LKG sakinio dalių apraše yra ir pora sakinių, kuriuose pažyminiu eina PŽ prisijungęs ĮD: *Atsidūrė visi vienoj kertėj – Kurmelis su Zoliu ir du kaimynai, apie juodu šnekantieji; Ei, verkė, verkė mūsų seselė, taip toli nuleistoji* (LKG 1976: 415). Kaip matyti, šie

¹⁴ Dalyvis apibūdinamas kaip iš veiksmažodžio kamieno daroma linksniuojama forma, turinti veiksmažodžio ir būdvardžio ypatybių (LKG 1971: 311; DLKG 1997: 354), kaip neasmenuojamoji veiksmažodžio forma (Valeckienė 1998: 162), kaip linksniuojamoji veiksmažodžio forma (Paulauskienė 1983: 273; 1994: 273) ar tiesiog veiksmažodžio forma (Paulauskienė 1994: 351). Siūlymą dalyvio nelaikyti veiksmažodžio forma žr. Šveikauskienė (2018).

¹⁵ Išskyrus sakinį *Anais laikais patys gražieji ir prabangieji namai atstumi kelias dešimtis metrų atgal arba ir visai sugriauti, o jų vietoje pastatyti nauji namai...* (Balkevičius 1963: 163), tačiau įvardžiuotinių būdvardžių vartojimas su žodžiais *pats, visų (visu)* minėtas dar J. Jablonskio (RR 1957: 87, 415).

ĮD pavartoti tokioje pozicijoje, kurioje jie tampa gana artimi daiktavardiškai vartojamiems dalyviams, o aptariant juos ĮD vartojimo su PŽ pavyzdžių jau pateikiama daugiau. Štai pažyminio skyriuje vardijant pažymimaisiais žodžiais galinčias eiti kalbos dalis, paminimi „sudaiktavardėję būdvardiškieji žodžiai – dažniausiai dalyvių įvardžiuotines formas“, o pažymimieji žodžiai iliustruojami sakiniu *Valdė Aljansą ne galingieji, o liaudies išrinktieji* (LKG 1976: 398). Kitame sakinyje PŽ eina įvardžio kilmininkas: *Vėlus jau buvo laikas, kada mūsų pažįstamieji, ištuštinę atsineštąsias raudongalves ir kišenes, pasiryžo grįžti namo*. Prieš minint pažymimuoju žodžiu einančius būdvardiškuosius žodžius, dar nurodomi sudaiktavardėję būdvardžiai ir pateikiamas vienas būdvardžio vartojimo su įvardžiu pavyzdys: *Bent vieną valandėlę pavogiau vienas sau, nors per lauką pereiti su mano gražiausiąja...* (LKG 1976: 398). Kaip būtų galima spręsti iš šių pavyzdžių, PŽ vartojimas šiais atvejais susijęs su sudaiktavardėjimu.

PŽ išplėstų ĮD pavyzdžių LKG pateikiama ir aptariant aplinkybes bei papildinį, nes aplinkybe ir papildiniu šioje gramatikoje laikoma ne tik su tariniu susijusi sakinio dalis (LKG 1976: 454, 479). Tiesa, papildinys apibūdinamas kaip paprastai prie tarinio besijungianti sakinio dalis, bet vardijami ir prie kitų sakinio dalių prisijungę papildiniai (LKG 1976: 457–45). Juos aptariant, pateikiamas pavyzdys *Eigulį šaukiančiojo ūkavimas skardėjo ilgai, pratisai, lyg skerdziaus ragas* (LKG 1976: 457), aptariant aplinkybes – *Vaikščiojantieji po miestelius su katarinkomis dažniausiai nešiojosi papūgas* (LKG 1976: 479), tačiau su sudaiktavardėjimu tokia vartosena nesiejama. Į aplinkybių skyrių, beje, yra patekęs ir vienas išplėstinio pažyminio pavyzdys, kur ĮD pavartotas su PŽ: *Pamiškiais ir papelkiais gyvenantieji ūkininkai užtektinai turėjo pievų ir ganyklų ir vertėsi gyvulininkyste* (LKG 1976: 480). Aptardamas J. Jablonskio taisytus dalyvius, A. Piročkinas yra užsiminęs apie gramatikose ir kalbininkų darbuose pastebėtą tendenciją papildinius ir aplinkybes valdančiais įvardžiuotiniais žodžiais reikšti veiksnį (Piročkinas 1986: 143), bet LKG ši tendencija neišryškėja – veiksnio skyriuje tokių pavyzdžių nepateikiama.

Vis dėlto J. Balkevičiaus *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksėje* kaip atskiras sudėtinio veiksnio porūšis yra skiriamas veiksnys, išreikštas dalyvio bei veiksmažodinio daiktavardžio valdomu žodžių junginiu, ir jis iliustruojamas taip pat ir tokių valdomųjų žodžių junginių turinčių ĮD pavyzdžiais, kitaip tariant, ĮD vartojimo su PŽ pavyzdžiais, tokiais kaip *Sėdintieji aplink stalą susijuokė* ar *Valstybės tvarką ardantieji baudžiami visu įstatymų griežtumu* (Balkevičius 1963: 87–88). Bent jau pirmasis pavyzdys rodytų ne tiek dalyvio sudaiktavardėjimą, kiek vartojimą kalbamuoju metu (laikiniai) veikiančiais asmenų grupei įvardyti. Kita vertus, iš pateikiamų pavyzdžių aiškėja, kad riba tarp su kalbamuoju metu siejamo ir apibendrinto, su laiku

nesiejamo įvardijimo nėra itin aiški, ir būtent tai vartosenoje gali kelti neaiškumų dėl norminamuosiuose darbuose linkstamo taisyti esamojo laiko veikiamųjų dalyvių vartojimo. J. Balkevičiaus skiriamo veiksnio apibūdinamas kaip veiksnio, išreikšto valdomu žodžių junginiu, o ir pateikiamas jo aiškinimas rodytų, kad tam tikroms sakinio dalims PŽ reikalingi kaip tam tikri papildininiai ar aplinkybiniai komponentai: „Sudėtinį veiksnių reiškia dalyviai ir veiksmažodiniai daiktavardžiai su prijungtais prie jų papildiniais bei aplinkybiniais komponentais, kurie nėra tikri papildiniai ar aplinkybės dėl to, kad priklauso ne sakinio tariniui“ (Balkevičius 1963: 87).

Taigi, sintaksinės sandaros aprašai rodytų, kad taikant vienokį ar kitokį kalbos sintaksinės vartosenos faktų inventorizavimo modelį valdomų ar šliejamų žodžių kaip ĮD palydovų minėjimo neišvengiama. Tai atitiktų morfologijos skyriuose pateikiamą dalyvio kaip veiksmažodžio formos, išsaugančios veiksmažodžio ypatybes, įskaitant ir ypatybę valdyti arba prisijungti tokius pačius linksnius ar prielinksnes konstrukcijas kaip atitinkamas veiksmažodis, sampratą. O ir aprašant pažyminį pabrėžiama: „Dalyvis, kaip veiksmažodžio forma, labai dažnai prisijungia kitus žodžius bei konstrukcijas“ (LKG 1976: 414).

Ir sintaksės aprašuose pasitaikantys PŽ vartojimo su įvardžiuotine forma pavyzdžiai, kaip matyti, daugiausia yra susiję su dalyvio vartojimu daiktavardžio pozicijoje. Tokių būdvardžio pavyzdžių nėra sintaksės aprašuose beveik nepasitaiko, o tai irgi rodytų, kad su daiktavardžio pozicija susijusi būdvardžio ir dalyvio vartoseną, įskaitant ir įvardžiuotinės formos vartojimą, ne visiškai sutampa. Beje, tokia nesutapimo nuoroda būtų ir dalyvių istorinėje studijoje pateikiamas teiginys, kad dalyviai nelabai linkę virsti daiktavardžiais: „Eidami daiktavardžių pozicijoje, jie paprastai išlaiko veiksmažodinius bruožus, linksnių bei prielinksnių valdymą arba priartėja prie daiktavardžių tik kuria nors viena reikšme (plg. *suaugęs, valgomasis* ir pan.)“ (Ambrazas 1979: 65).

Kadangi gramatikų morfologijos dalyje tiesiogiai įvardijamas tik būdvardžių, išplėstų PŽ, įvardžiuotinė formos nevartojimas, LKG sintaksės dalyje pasitaikančiais pavyzdžiais morfologijos daliai neprieštaraujama. DLKG pateikiamame sakinio sintaksinės sandaros apraše su PŽ einančių ĮD pavyzdžių nepateikiama, taigi čia formuluojamam teiginiui, kad įvardžiuotinė forma nevertotina su PŽ, juolab neprieštaraujama. Tačiau šioje gramatikoje pateikiamas kalbos sintaksinės sandaros aprašas daugiausia grindžiamas žodžių junginių aprašais, o tradicinio sakinio dalių aprašo, vengiant žodžių junginių skyriuje pasakomos informacijos kartojimo, atsisakoma, ir sakinio aprašas apima tik sakinio modelių ir jų išplėtimo aprašymą (DLKG 1997: 587–678).

Taigi, PŽ išplėstų ĮD pavyzdžių nebuvimas šioje gramatikoje gali būti susijęs ne tiek su jų nebūdingumu kalbai, kiek su pasirinktu kalbos sintaksinės sandaros aprašymo modeliu.

Juolab sintaksinės sandaros aprašuose neįvardijama daiktavardžio pozicijoje vartojamų dalyvių ar būdvardžių įvardžiuotinės formos funkcija, nes tokias funkcijas skirti ir įvardžiuotines formas aptarti įprasta morfologinės sandaros aprašuose. Juose, o ir kai kuriuose straipsniuose tokiais atvejais minima išskiriamoji reikšmė. Štai sakiny *Nepraėjo ir valandėlė, kaip jis tarp krutančiųjų skarelių pamatė mėlynąją su baltais ruoželiais ir tuojau pat pažino ir išskyrė iš visų tokių ar bent panašių DLKG minimas iliustruojant daiktų išskyrimą (DLKG 1997: 174). Išskyrimu ĮD vartojimo su PŽ atvejais *Motina žiūrėjusi drabužius – lopiusi ir skalbusi, kartais ir naujus pasiuvusi, nes dvaro duotieji buvę šuns neperkandami* aiškinamas ir A. Valeckienės 1961 m. straipsnyje. 1957 m. A. Valeckienės straipsnyje sakiny *Valdė Aljansą ne galingieji, bet liaudies išrinktieji* įtraukiamas aptariant sudaiktavardėjusius būdvardžius, o visi nesavarankiški sudaiktavardėję būdvardžiai čia apibūdinami kaip turintys išskiriamąją reikšmę (Valeckienė 1957: 244, 246). Savarankiškųjų sudaiktavardėjusių būdvardžių reikšmė tame straipsnyje neįvardijama, o 1961 m. straipsnyje ji nurodoma kaip pabrėžiamoji, pasakius, kad sudaiktavardėję įvardžiuotiniai būdvardžiai išlaiko tokias pat reikšmes (Valeckienė 1961: 15).*

Kaip jau aptarta, ne viename darbe įvardžiuotinės formos vartojimo daiktavardžio pozicijoje atvejai pavadinami ir praleidimu, tik aiškėja, kad tas praleidimas nevienodas – vienu atveju praleidžiama jau minėta sakinio dalis, kitu – iš pasakymo prasmės ar konteksto numanomas žodis. Sintaksės aprašas atskleidžia šių kiek skirtingo pobūdžio praleidimų sąsają. Antai LKG pažyminio skyriuje minimas dvejopas pažymimojo žodžio praleidimas: kai prie pažyminio nekartojamas anksčiau minėtas pažymimasis žodis (*Bet jam trūko sveikatos iškelti puodui, pilnam aukso, todėl prisisėmė pinigų, kiek galėjo panešti, ...o likusius vėl gražiai užkasė*) ir kai praleidžiamas iš konteksto ar sakinio prasmės numanomas žodis, paprastai reiškiantis žmogų ar kokį apibendrintą daiktą (*Ilgiau dėvėsi lopytą, nekaip naują*) (LKG 1976: 399). Tiesa, abu atvejai iliustruojami tik neįvardžiuotinių dalyvių pavyzdžiais, tačiau dalyvių pavyzdžių apskritai pateikiama tik po vieną. Toks praleidimo atvejų nusakymas labai panašus į įvardžiuotinių formų aprašuose pateikiamą nurodomosios reikšmės aiškinimą. LKG ji aiškinama taip: „Daiktai nurodomi tokiu būdu. Pirmą kartą minint daiktą, jo individuali ypatybė išreiškiama paprastuoju

būdvardžiu arba nusakoma kitais žodžiais. Tolimesniame kontekste, norint pažymėti, kad daiktas žinomas, jo anksčiau minėta ypatybė išreiškiama įvardžiuotiniu būdvardžiu“ (LKG 1965: 508)¹⁶.

IŠVADOS

Jau Jono Jablonskio formuluotas įvardžiuotinės formos nevertojimo su PŽ kriterijus numatomas nevienodos aprėpties – vienur juo aprėpiami ir įvardžiuotiniai būdvardžiai, ir ĮD, kitur – tik pastarieji. Taigi, kriterijaus formuluotės iškelia būdvardžių ir dalyvių įvardžiuotinės formos vartojimo analogijos klausimą. J. Jablonskio darbuose, kur kriterijus suformuluotas, analogija taikyta, ji taikoma ir kai kuriuose morfologijos bei kalbos kultūros vadovėliuose, taip pat norminamojo pobūdžio ar normos sklaidos darbuose, tačiau abiejuose išsamiesiuose kalbos gramatinės sandaros aprašuose, kurie kartu yra ir norminamojo pobūdžio darbai, tokia analogija aiškiai neįvardijama. Tam gali turėti įtakos šiuose aprašuose taikomas įvardžiuotinių formų aprašymo modelis.

Aprašomojo pobūdžio darbai tiesiogiai susiję su tiriamojo pobūdžio darbais, o pastarieji iš esmės orientuoti tik į būdvardžio įvardžiuotines formas ir išvados daromos jų vartojimo pagrindu. Taigi, gramatikose pateikiamą įvardžiuotinių formų traktuotę gali būti nulėmęs ne tik pasirinktas aprašymo modelis, bet ir kalbos reiškinių ištirtumo lygis, t. y. tai, kad labiausiai ištirtos būtent būdvardžių įvardžiuotinės formos.

Dalyvio ir būdvardžio įvardžiuotinių formų vartojimo analogijos tiesiogiai neįvardijant, gana neaiškus nė gramatikų būdvardžio skyriuje minimo PŽ kriterijaus taikymas dalyviams. Tiesa, kai kuriuose darbuose analogija pažymima, tačiau tik reikšmių ir apibrėžtumo reiškinio analogija, o įvardžiuotinės formos vartojimo ypatumų ar išimčių atitiktis niekur nėra nagrinėta ar įvardyta. Iš vardijamųjų ypatumų matyti, kad kai kuriais galėtų pasižymėti ir dalyvis, tačiau kiti jam negali būti taikomi. PŽ nevertojimo kriterijus formuluojamas kaip vienas iš tokių ypatumų, taigi neaiškus nė jo taikymo dalyviams klausimas.

Nors kai kuriuose norminamojo pobūdžio ar normos sklaidos darbuose tas kriterijus dalyviams taikomas, vis dėlto ir juose pasitaiko pavienių kalbos faktų, rodančių, kad ĮD su PŽ pavartojamas dažniau nei įvardžiuotiniai būdvardžiai. Tokie pavyzdžiai daugiausia susiję su dalyvio vartojimu be pažymimojo žodžio, kitaip tariant, jo vartojimu daiktavardžio pozicijoje. Nors toks vartojimas gramatinės sandaros aprašuose ir kitur nusakomas gana neaiškiai,

¹⁶ Panašiai aiškinami daiktavardžius ar visą jų grupę atstojantys įvardžiai substitutai (*tas, ta, šis, ši* ir kt.) – jie nurodo „žinomą, jau minėtą arba po šių įvardžių pasakytą asmenį, gyvį, daiktą ar reiškinį“ (Valeckienė 1998: 146).

juolab neaiškus daiktavardinės vartosenos ir daiktavardėjimo santykis, iš vienaip ar kitaip su daiktavardžio pozicija susijusios vartosenos aptarimo ar vertinimų aiškėtų, kad visiškos būdvardžio ir dalyvio įvardžiuotinės formos vartojimo analogijos šiuo atveju nėra. Tai sietina su būdvardžio ir dalyvio, kaip veiksmažodinės prigimties kalbos dalies, išlaikančios tiek laiko reikšmę, tiek veiksmažodžio valdymo ypatumus, skirtumais.

Kalbos sintaksės sandaros aprašai irgi rodo, kad PŽ kaip dalyvių, įskaitant ir įvardžiuotinius, palydovų minėjimo neišvengiama.

Daiktavardžio pozicijoje vartojamų dalyvių įvardžiuotinę formą mėginama aiškinti arba išskiriamąja reikšme, ir tai būtų morfologinis aiškinimas, arba praleidimu – tai būtų sintaksinis aiškinimas. Kalbos sandaros aprašuose tarp morfologinio ir sintaksinio lygmens brėžiamos ribos neleidžia šių aiškinimų sieti, tačiau sintaksės lygmens apraše pateikiamas praleidimo atvejų aiškinimas labai panašus į morfologijos lygmens apraše pateikiamą nurodomosios reikšmės aiškinimą.

LITERATŪRA

Ambrazas V. 1979: *Lietuvių kalbos dalyvių istorinė sintaksė*, Vilnius: Mokslas.

Balkevičius J. 1963: *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Banevičienė N. 1964: Dalyvis ar daiktavardis? – *Kalbos kultūra* 63, 62.

Brūzgienė R., Čekmonienė I. E., Žemienė A. 2013: *Specialybės kalba*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

DLKG 1997: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Red. V. Ambrazas, 3-iasis patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Grenda Č. 1964: Dėl veiksmažodinių junginių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 10, 137–141.

Jakaitienė E., Laigonaitė A., Paulauskienė A. 1976: *Lietuvių kalbos morfologija*, Vilnius: Mokslas.

Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinškienė A. 2011: *Bendroji ir specialybės kalbos kultūra*, 2-asis patais. leid., Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

KP 2002: *Kalbos patarimai 1: Gramatinės formos ir jų vartojimas*. Sud. R. Miliūnaitė, teksto aut. R. Miliūnaitė, A. Paulauskienė, vyr. red. A. Pupkis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

KPP 1976: *Kalbos praktikos patarimai*. Sud. A. Paulauskienė, Vilnius: Mokslas.

- Labutis V. 1994a: *Lietuvių kalbos sintaksė 1*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Labutis V. 1994b: *Lietuvių kalbos sintaksė 2*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Labutis V. 1998: *Lietuvių kalbos sintaksė. 3-iasis patais. leid.*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- LKG 1965: *Lietuvių kalbos gramatika 1: Fonetika ir morfologija*. Vyr. red. K. Ulvydas, Vilnius: Mintis.
- LKG 1971: *Lietuvių kalbos gramatika 2: Morfologija*. Vyr. red. K. Ulvydas, Vilnius: Mintis.
- LKG 1976: *Lietuvių kalbos gramatika 3: Sintaksė*. Vyr. red. K. Ulvydas, V. Ambrazas, A. Valeckienė, Vilnius: Mokslo.
- Malakauskas A. 1987: Veikiamosios rūšies esamojo laiko dalyviai sintaksinėje daiktavardžio pozicijoje. – *Lietuvių kalbotyros klausimai: Lietuvių kalbos sandaros tyrinėjimai* 26, 122–127.
- Oginskienė E. 1993: Įvardžiuotinės formos kanceliarinėje kalboje. – *Kalbos kultūra* 64, 34–42.
- Paulauskienė A. 1983: *Lietuvių kalbos morfologijos apybraiža*, Kaunas: Šviesa.
- Paulauskienė A. 1994: *Lietuvių kalbos morfologija: paskaitos lituanistams*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Paulauskienė A. 2004a: *Lietuvių kalbos kultūra*, Kaunas: Technologija.
- Paulauskienė A. 2004b: *Teisininkų kalba ir bendrosios normos*, Vilnius: Justitia.
- Piročkinas J. 1986: *Jono Jablonskio kalbos taisymai*, Kaunas: Šviesa.
- Piročkinas J. 1990: *Administracinės kalbos kultūra*, Vilnius: Mintis.
- Pupkis A. 1980: *Kalbos kultūros pagrindai*, Vilnius: Mokslo.
- RR 1957: *J. Jablonskis. Rinkiniai raštai 1*. Sud. J. Palionis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- RR 1959: *J. Jablonskis. Rinkiniai raštai. Du tomai*. Sud. J. Palionis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Ružė A. 2008: *Lietuvių kalbos morfologija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.
- Sirtautas V., Grenda Č. 1988: *Lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Mokslo.
- Šukys J. 2003: *Kalbos kultūra visiems*, Kaunas: Šviesa.
- Šveikauskienė D. 2018: Kokia kalbos dalis yra dalyvis? – *Bendrinė kalba* 91, 1–19.
- Valeckienė A. 1957: Dabartinės lietuvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių vartojimas. – *Literatūra ir kalba* 2, 161–328.

- Valeckienė A. 1961: Įvardžiuotinių būdvardžių reikšmės ir keletas įvardžiuotinių formų netikslaus vartojimo atvejų. – *Kalbos kultūra* 1, 12–16.
- Valeckienė A. 1986: Apibrėžtumo / neapibrėžtumo kategorija ir pirminė įvardžiuotinių būdvardžių reikšmė. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 25, 168–189.
- Valeckienė A. 1998: *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Gauta 2019 08 11

Priimta 2019 12 18

PRONOMINAL PARTICIPLES WITH DEPENDENT WORDS:
THE CODIFIED STANDARD AND UNCERTAINTIES SURROUNDING IT

Summary

The paper discusses the peculiar use of the pronominal form envisaged by Jonas Jablonskis: the pronominal form of the participle, as well as that of the adjective, shall not be used where that participle has dependent words. The uneven coverage of this criterion is revealed, which calls for discussing the issue of the analogical use of the pronominal form of participle and adjective. It turns out that some works of a research nature do indicate the analogy, yet at the same time they present peculiarities in the use of the pronominal form that cannot be applied to the participle; such context also makes unclear the issue of the application of the dependent words criterion to participles mentioned among those peculiarities. The issue of the application of this criterion to participles used as nouns is unclear in particular: while, in some works, the criterion is applied to participles used as nouns, the examples occurring in discussing the participle, and the formulations provided in the assessment of participles that turn into nouns or of participles used in the position of a noun in addition, nevertheless, show that the use of the participle in the position of the noun and the use of the adjective in the position of the noun do not quite match. This would be in line with the concept of participle, as a part of the language of verbal origin, characterised by the denotation of time and verbal government features. It is these differences between the adjective and the noun that the irregularities in the use of the pronominal form could be related to, confirmation of which would be the discussion of parts of the sentence provided in some descriptions of syntax composition. Those descriptions reveal that mentioning of some additional components of the subject, object or circumstantial adverb, or examples where the words governed by or contiguous with the participle function as such components, cannot be avoided.

KEYWORDS: pronominal form; pronominal participle; pronominal adjective; dependent words; attribute; noun.

RAMUNĖ VASKELAITĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
ramune.vaskelaite@lki.lt